Poštarina u gotovom plaćena.

VIJENAC

LIST ZA ZABAVU I POUKU

1923

GOD. I. BROJ 8.

UREDJUJU: DR. FERDO NIKOLIĆ I DR. FRANJO JELAŠIĆ

VIJENAC

GOD. I. LIST ZA ZABAVU I POUKU BR. 8.

SADRŽAJ:

Vijenac izlazi jedamput nedjeljno. Cijena mu je mjesečno K 60.—. Pojedini broj stoji K 20.—.

Novac se šalje Poštanskom čekovnom zavodu u Zagrebu za upravu »Vijenca« na broj 34649.

Rukopisi se šalju dru. Ferdi Nikoliću, Zagreb, Medulićeva 30/I. ili dru. Franji Jelašiću, Zagreb, Matica Hrvatska.

MARKO RAŠICA: BOGORODICA

GOD. I. U ZAGREBU, 20. VELJAČE 1923. BROJ 8.

TRIPTYHON.

1. Doček

TAMO na svrsi puta stajaše dvorac moj
U njemu čekah Nju. — Prozori kô oči žarke
Daleko preko polja uprijevši pogled svoj
Pozdrav i čežnju joj šaptahu i ljubav bez varke.

A kada praporci zveknuše, zadrhta dvorac sav
Jer Kraljica njegova dođe. Na teškim vratima dvora
Iz davnog sna se prenuv — zariknu kameni lav
I zvono drevnoga tornja sámo se glasilo zgora.

2. Poklon

Te noći zvijezde skidoh i Njoj ih stavih pred noge,
Mjesecu koprenu oteh, da Njezin zavijem struk —
Ona je zvijezde rasula, nogama zgazila mnoge,
Srebreno tkivo je rastrgla kano za prkos i rug.

»Zar nemaš više« reče, i tražeći pruži ruku,
A ja od sreće pjan, što smijem da pružim Joj dar
Iz grudi trgoh srce, Njojzi ga stavih u ruku
I klonuh k Njezinu skutu, rub da mu taknem bar
— — — — — — — — — — —
A kada uzdigoh oči, zdaleka začuh zvuk
Kano da praporci zveče.
I hitro skočivši oknu ugledah crni put,
Gdje bijeli svemir siječe .....
I shvatih, da je nema, kad vidjeh lava gdje plače,
I klonuh, kad i u tornju zvono jecati zače ....

3. Refrain

Pa svršeno je. — Neka tuži zvono,
A ja ću uz žiška samrtni krijes
Slomljene duše, zamrlih grudi
Prezreno srce složit u lijes,
Moleći tiho i predano ....
Pa kad će jednom živote ljudi Gospod da sudi
I mene zovnut, neka mu srce dadem iz grudi,
Jauknut mrtvo će srce — bol će ga zbudit,
A bolnom srcu ni Gospod ne će sudit.

Stjepko Vrtar

TIHO PUZI MRAK...

TIHO puzi mrak
Izmed vrbâ sneni'...
U tajneni lug
I vrtić zeleni
Tiho puzi mrak ...

U vrtiću sâm
Među cvijećem hodam.
Tiho puzi mrak,
Pa se čuvstvu podam

U vrtiću sâm ...
Bajni dragin glas
Sumrakom zamnijem ...
U vrtiću sâm
Tužne zvuke pijem:
Bajni dragin glas ...

1. VII. 1919. *Davorin M. Robotić.*

NA SKRIŽANJU.

DVE belkaste steze si v susret putujeju
jim mesec prisvetlil je rani
i z belim se putom ve lepo rukujeju
stiha tak stiha kak lani.

Z daleka su steze prihajale duge
i puti z daleka su prišli
čez celo to vreme su žalno zdihavali
i vre su je komaj se zišli.

Kaj buju kaj buju skup z mirom putuvali
nemirni ti puti i steze
il buju se vrbe za pute postavile
pri stezi pak svetlile breze.

Kak lani se puti i steze kušujeju
kak lani su ruke si zplele
al negdo je negdo mi ftičice moje
pridržal si rukice bele.

Čakovec, 1922. *Nikola Pavić.*

BRAK MALE RA

ROMAN IZ OBIČNOG ŽIVOTA U VELIKO DOBA.

Napisao SLAVKO JEŽIĆ.

5.

ČETIRI se noći o ponoći za tihi Arankin kucaj otvarala vrata Cezarove sobe.

A kad je svanulo peto jutro, Aranka je otišla. Bila je hrabra i silila se, da bude vesela. Ali kad je Aranka zadnji put stisnula Cezarovu ruku, učinilo joj se, kao da se zemlja okreće oko nje i kao da će se srušiti. No svladala se je. Dok su Margiti kapale suze niz lica, Aranka je sa smiješkom mahala rukom Cezaru zadnji zbogom. Istom kad je vlak krenuo, i djevojke ostale same u vozu, bacila se Aranka sestri oko vrata i zaridala je glasno — — —

Aranka je otišla . . .

A Cezar je ostao sam i tužan. Vidio je u duhu Aranku, gdje se vozi, gdje se sve više i više udaljuje od njega — i mislio je, da će očajati. Hodao je kao lud po sobi, gledao razbacanu posteljinu, zgnječene jastuke i sjećao se . . . Kad već nije mogao izdržati, pobjegao je napolje, odjurio je u grad i cijeli dan lutao okolo bez cilja. Ni jesti nije mogao. Kad se povratio, ispio je samo čaj i zatvorio se u sobu. Mislio je, kako sada Aranka dolazi kući, kako je dočekuju roditelji i prosac, kako je svi grle i ljube — a on je sam, sam! . . . Cijele noći nije oka stisnuo. Tek pred zoru je usnuo.

Drugi dan se probudio malo prije podneva. Bio je strašno gladan. Objedovao je sâm kod »njihova« stola. Iza toga se zavukao u sobu i snatrio je čitavi dan. Naveče mu je Aurora ponudila da sjedne s njihovim društvom k stolu. Bile su tu: Aurora, gospođa Mira, mali Vanja i njegova guvernanta. Sa zahvalom je prihvatio ponudu, jer mu je teško bilo samom kod stola, koji mu je budio toliko uspomena. Aurora je mnogo govorila, malo je nišanila i na tugu Cezarovu, ali on se činio kao da ne razumije, i brzo se oprostio iza večere. Do ponoći nije oka stisnuo, a kad nije bilo poznatog tihog kucaja, bol mu je stegnula srce i u suzama je usnuo.

Treći je dan bilo nebo vedro, a sunce toplo. Cezar se rano probudio, ustao je i obukao kostim za plivanje; zatim se izvezao na čamcu i sâm je veslao. Onda se kupao do podne. Kad je zazvonio gong, bio je vrlo gladan i jeo je s velikim tekom. Ali Aurorine aluzije rastužile su ga, i kad se povukao u svoju sobu, nije mogao zaspati. Sjetio se plesnih satova, što mu ih je Aranka davala obično u to doba, a to ga je tako stalo mučiti, da nije više mogao izdržati u sobi. Izišao je u park da sanjari.

Tu je sreo Vanjinu guvernantu, koja se igrala s djetetom. Vanja pritrči k njemu kao k starom prijatelju i zamoli ga, da mu načini od papira lađu. Kad mu ju je načinio, išli su k moru da je spuste. A onda ga je Fräulein Mitzi zamolila, da ih malo proveze čamcem po moru. Kad su se vratili, bilo je vrijeme južini. Poslije južine otišli su se kupati. Cezaru je bilo malo lakše, što nije baš posve sam. Tom mu je zgodom prvi put upalo u oči, da Fräulein Mitzi ima tijelo pravilno kao kakva grčka statua. Samo malo jače grudi i malo šire bokove. Mitzi ga je zamolila, da je uči plivati. Dok ju je podržavao, osjetio je na rukama njezine tvrde grudi, a to ga je podsjetilo na Aranku, i opet se rastužio.

Kod večere je Aurora pripovijedala, kako je to zanimljiva knjiga Flammarionova »Pripovijest o repatici«, hvalila je prirodne znanosti i list »Prirodu«. Čas kasnije je, na jednu malo zlobnu primjedbu gospođe Mire, uzela svim žarom braniti tezu, da je Bog čovjeka stvorio od blata i udahnuo mu besmrtnu dušu . . .

Da izbjegne debati, Cezar se radosno odazvao pozivu gospođice Mitzi, da joj pomogne ispirati fotografske ploče. Pričinilo mu se kod toga posla, da se Mitzi nekoliko puta zadjela grudima o njega, no to se u mraku lako slučajno dogodi. Da je malo iskuša, privine je na rastanku kao slučajno malo k sebi, a ona se nije opirala. I par su se časaka kao začuđeni gledali na pragu, a onda mu Mitzi zatvori pred nosom vrata.

Cezar se u sebi začudio ženskoj lakomislenosti, a onda se zavukao u krevet i mislio je na Aranku. U snu ju je vidio obučenu kao nevjestu, s dugom bijelom koprenom i povlakom. Uz nju je stajao krasan mladić, u kom je Cezar prepoznao mladoženju. Bili su u crkvi, i upravo su izmijenili prstenje. Na to su se poljubili . . . U taj tren se nekako zapalila mladenkina koprena i u tili je čas planula. Nastala strka i buka . . . Cezar se strese od užasa i zaviče: vatra, vatra! . . .

U to se probudi — bilo je već jutro. Netko je čvrsto kucao na njegova vrata. To mu je listonoša donio brzojav! . . .

Cezar ga uzbuđeno otvori. Od Aranke! — »Aladar neobično zlatan. Sretna sam. Ne žalosti se. Mnogo poljubaca — Aranka!« . . .

Brzojavka mu se klizne na pod. Klone na divan. Tako daklė? »Sretna sam!« ... Za sama dva tri dana! ... »Ne žalosti se!« ... Dabome! Veseli se, da te je tako brzo zaboravila! Ta napokon — »Aladar je neobično zlatan«; što bi ti htio još? Zar ne vidiš, da tebe više ne treba, kad je drugi neobično zlatan? A ona je njemu predbacivala: loin des yeux, loin du coeur! ... I on se toliko žalostio! — — —

Tko zna, dokad bi ga morile teške misli, da nije na vrata pokucao mali Vanja i rekao, da ga društvo čeka, jer je jučer kod večere obećao, da će ih sve izvesti na čamcu. Cezar skoči, istegne se i protisne gorko kroz zube: »Voilà!« ...

Za par časaka bio je s društvom u čamcu. Izvezli su se na kupanje u obližnji zaljev. U čamcu je Aurora pitala Cezara malo zlobno, otkad je tako veliki prijatelj fotografijskog umjeća? On je indignirano udarao veslima i rastreseno promatrao grudi gospođice Mitzi; Vanja se veselio, da će brati sitne kamenčiće za »piljkanje«. Gospođa Mira je slušala Aurorino bockanje i tiho se smiješila; nije govorila ništa. Fräulein Mitzi je nosila fotografski aparat, da ih snimi poslije kupanja.

Kad su se okupali, a gospođica ih je Mitzi snimila — na silno veselje maloga Vanje — polijegali su po obali da se sunčaju. Cezar se našao kraj Mitzi i gledajući je u njenu kostimu za kupanje, sjetio se, kako je Aranka bila krasna u svom tricotu. Da prevari bol, koja mu se hvatala srca, stao je tumačiti mladoj Njemici, kako bi njezinu pravilnu tijelu bolje pristajao sam tricot umjesto tog kostima, jer svaka žena rado ističe, što ima lijepo na njoj — stidljivost je samo izlika za rugobu. Kreposna žena mora da je jako ružna ...

Nešto je podalje Vanja donosio glatke i okrugle kamenčiće u Aurorino krilo, a Mira je oštrim, duguljastim šljunkom risala geometrijske likove po pijesku. Cezar je čuo Auroru, gdje živahno tumači, kako je neki američki učenjak otkrio, da je raj zemaljski bio na Aljaski, a ne, kako se krivo mislilo, u Mezopotamiji ... Mira se samo smješkala svojim neodređenim smiješkom, a kad je Cezar bacio onamo pogled, činilo mu se, kao da mu se Mira tim osmjehom ruga — — —

Popodne je Mitzi zaista obukla duboko izrezani tricot, u kom su se upadljivo isticale njezine lijepe forme. Cezar je sada mogao bez zapreke promatrati punoću njenih grudi i oblinu bokova. A kad se tricot smočio na njoj i priljepio joj se uz tijelo, bila je vrlo zavodljiva.

Cezar se grizao u duši, jer su mu taj tricot i te lijepe forme neprestano dozivali u sjećanje Aranku, koja ga je sad zaboravljala u zagrljaju drugoga. Zato, kad se Mitzi legla poleđice na obali, da je osuši sunce, Cezar se ispružio kraj nje i pripovijedao joj razne šale i domišljaje. Kod toga se sigrao njenim prstima i gladio joj punačku ruku. I kao slučajno, najednom mu se ruka kliznu ispod njenog pazuha pod tricot i zahvati joj napetu grud. Mitzi je malo zadrhtala, ali se nije makla i nije rekla ništa. On je i dalje pripovijedao pošalice i gladio joj polako grudi. Ona se smijala i nije se micala. Onda su začuli korake i opazili gospođu Miru kako se približava. Cezar brzo potegne ruku, a Mitzi ostane i dalje mirno ležati.

Smućen i razdražen događajima toga dana, ostavio je Cezar Mitzi s gospođom Mirom i otišao je, da se preobuče za večeru. Dok je lunjao po sobi, ne znajući što da pravo počne, odškrinula se vrata, a na njima se pomolila plavokosa Mitzina glava. Sa smiješkom ga je upitala, hoće li joj večeras htjeti pomoći kod razvijanja fotografija, a on joj napola rastreseno obećao, da hoće. Kako je bio otvoren prozor, osjećala se promaja; zato je Mitzi ušla u sobu i zatvorila vrata. Bila je u tricotu i polazila je, da se presvuče.

Cezar, kako je bio uzbuđen, prihvati je za ruke i stane gladiti svoje obraze o njene. Ona se očima smijala i privijala se k njemu bez otpora. Po nesreći, otkapči se kod toga puce na njenom lijevom ramenu, a Cezar otkapči i drugo puce i potegnu dolje tricot — — —

Kad je opet ostao sam, Cezar je bio razdražen i ljutit na samoga sebe. Kakve su to ludorije? Zar je izgubio glavu? ... Pa onda, kakva je to žena? Gdje je tu Arankina strast, gdje onaj plamen, koji joj je buktio u svakoj žilici, koji joj se krijesio u crnim očima ...

Aranka! Aranka! ... Predbacivao joj je, da ga je tako brzo zaboravila, a evo što je učinio on! Zar je on bolji? ... Ipak, da nije bilo jutros onog brzojava, sigurno se ne bi dogodilo ni ovo danas popodne!

Danas popodne! ... A sutra? Ili prekosutra? ... Život teče mirno svojim tokom, a vrijeme vida i najljuće rane — tako bar vele. Čovjek se na sve navikne i sve se pomalo zaboravlja. Zaborav i navika dvije su sile, koje potajno upravljaju našim životom, a da ih i ne zamjećujemo ...

Aranka! Aranka! ... Zašto si me ostavila na času, kad su se mojoj duši otvorili vidici najveće sreće, kad mi je srce zakucalo po prvi puta od velike ljubavne strasti? ... Zar ne osjećaš, da si prinijela k mojim ustima čašu slasti, iz koje je samo

nekoliko kapljica kanulo u njih? — ali tko je od tog napitka jednom okusio, nikad više ne će moći da utaži žeđu! ...

— — — — Kad se na glas gonga Cezar spuštao niza stepenice, osjećao je, da je danas pretrpio krizu, koja će možda odlučiti njegovim životom. Na čas mu se činilo, da će se kaniti svih pustolovina sa ženama, i čekati onu pravu, — a na čas je držao, da je najbolje da se zabavlja sa svima, da ih proučava — možda će tako najprije otkriti onu, koju mu srce traži. Jedno je znao, da je gospođica Mitzi stotinu milja daleko od one, kojoj on želi da se sav posveti. Eto, gospođa Mira ima bezbroj svojstava, koja je čine vrijednom najdubljih osjećaja, ali ona je udata — dakle ni ona nije ona prava ... A Aurora? — Ona je doduše gospođica, ali po godinama bi mu gotovo majkom mogla biti — ne, ona je to još manje, nego ikoja! ...

Gdje li je ona prava?! — — —

Kod večere je ispočetka bio mučaljiv, a tek kasnije se upustio u debatu s Aurorom, kad ga je ona uzela dražiti, da je ženskar, i tvrditi, da su svi muškarci jednaki. Samo trče za suknjama, a od vlastitih žena zahtijevaju, da budu vjerne i poštene. Društvo je krivično za žene; ona odobrava ženski pokret za emancipacijom; gotovo su joj suze navrle na oči od oduševljenja, kad je govorila o Mrs. Pankhurst ...

Cezar je branio muškarce. On da nije protiv emancipacije, ali uvijek će se boriti protiv toga, da žena smatra ciljem svoga života izgubiti sve osebine ženstva i izjednačiti se životom, manirama i običajima s muškarcem. Možda je priroda bila okrutna prema ženama, ali tako je udesila, da muškarac nosi zlo izvan kuće, a žena ga nosi u kuću. Zamislimo samo slučaj materinstva: Ima li užasnije stvari, nego ako otac sumnja o očinstvu djeteta?... Pa mati — ako zaslužuje to časno ime — neprispodobivo više znači za dijete od oca; nijednom djetetu, kad poodraste, nije strašno čuti: život tvoga oca nije bio sasvim besprikoran u bračnom pogledu! Ali čuti takvo što za majku bilo bi užasno — — —

— Dabome, prekinu Aurora Cezara. Ali to je samo posljedica socijalnog odgoja. Zašto bi muškarac imao veća prava od žene? Naprosto zato, jer je zakon postavljao muškarac ...

— Ne govorite toga, gospođice Auroro! Sasvim je drugi psihološki i fizički proces kod muža, negoli kod žene, koji vodi do bračne nevjere. I čitajući stručne autore, doći ćete do uvjerenja, da ista funkcija može značiti neopisivo više za ženu negoli za muža. ... što je kod muža katkad samo lakoumnost, kod žene je često pokvarenost, što je za muža samo posrtaj, za ženu je redovno pad ...

— Ipak je žena mučenica, tvrdila je Aurora. Nije teško biti otac djetetu, ali teško ga je roditi ..

Cezar baci pogled na Miru i opazi, kako joj je jedva zamjetljivi podrugljivi smiješak preletio licem. Shvatio je, da joj je smiješna stara djevica, koja ističe muke materinstva ... Ali zašto sama ništa ne govori?

— Vi zaboravljate, odgovarao je Cezar, da je muškarac za naknadu preuzeo druge terete na sebe, koji su barem tako teški. Uzmite samo vojnu dužnost! ... Evo već četvrtu godinu, što smrt kosi milijune mladih ljudskih života, a toliko žena nikad ne umire kod poroda, makar računali i relativno u čitavom nizu godina ... Napokon, čemu ovo međusobno predbacivanje? Ako je priroda udesila muškarca sposobnijim za javni život, a ženu prikladnijom za dom — u čemu je tu nepravda? Ja se s poštovanjem klanjam pred majkama, koje su odgojile generacije čestitih ljudi, pred ženama, koje su bile pouzdani i vjerni drugovi svojim muževima .... koje su muškarcu, izmučenu u životnoj borbi, znale dati ipak osjetiti dijelak životne sreće, kad se sklonuo na svom domaćem ognjištu... Vjerujte mi, ja velim s pjesnikom:

Ehret die Frauen,
Sie flechten und weben
Himmlische Rosen
Ins irdische Leben — — —

Cezar zašuti. Počeo je više od inata da brani muškarce, a svršio je braneći žene. Vjerovao je u ono, što je govorio. Možda se i on kada ogriješio o svoja načela ... možda je i on prošao kao krivac kroz čiju obitelj ... A napokon i ono »prije obitelji«. — zar to nije krivnja? ... — A Aranka? ...

Aurora je ispočetka pokušala prigovarati, ali poslije ju je zanio val uvjerenja, koje je izviralo iz Cezarovih riječi, pa je zašutjela. Tko zna, nije li i ona samo zato slavila Pankhurstovu, jer joj je život razorio malo po malo sve iluzije o sreći i o materinstvu. Bila je već u godinama, odgajala je tuđu djecu, a vlastite nije imala ...

Gospođa je Mira slušala njihovu diskusiju s vidljivim interesom, ali nije rekla ništa. Nekoliko se puta činilo, kao da želi nešto prigovoriti Cezaru, ali se svaki put suspregla. Na koncu je samo dodala mirnim svojim glasom, koji je uvijek imao ironički prizvuk:

— Drugo su ovakve akademičke rasprave, a drugo je život ...

Cezar je zašutio. Učinilo mu se, da ta ironija u

glasu ide njega. Možda mu hoće reći, da ni on nije tako »idealan«, kako bi trebao da bude muškarac? Možda nišani na Aranku? Ili čak i na Fräulein Mitzi? Kad je danas popodne ležao s njome na obali, gospođa ih je Mira možda promatrala! Ta i ujutro im je dobacivala porugljivi pogled!...

Taj čas primijeti, da guvernante više nema kod stola. Kad se razvila debata, stala se dosađivati, jer i onako nije razumjela jezika, — a osim toga je vidjela, da joj Cezar ne će večeras moći pomagati kod ispiranja ploča, kad je zapao u razgovor. Šteta! sad, kad su se stvari stale razvijati pravim tokom!... Digla se sama i odnijela je Vanju, koji joj je zaspao na krilu.

Kad je Cezar prestao govoriti, nastala je neko vrijeme šutnja. Aurora se zagledala u zvijezde, sjetila se Flammarionove repatice, i stala uvjeravati Cezara, kako bi komet, kroz čiji rep ima ljetos zemlja da prođe, mogao uništiti sav život na našem planetu i donijeti nam sudnji dan...

MARKO RAŠICA: DVA SU BORA NAPOREDO RASLA

(Radnja za izradbu u mozaiku.)

Zatim se sjetila mrtvih, koji će uskrsnuti na posljednjem sudu, i uzela je govoriti o duhovima. Vjerovala je u spiritizam i njegova otkrića. Na jednoj seansi rekao joj je Garibaldijev duh, da će se iste jeseni udati. To je bilo pred deset godina. A preklani joj je rekao duh Napoleonov, da će se njihova familija povećati za jednog člana. Svi su vjerovali, da će se Aurora udati. Ali, po nesreći, to je kuzina Lela zanijela i rodila lani malu kćerkicu... Nato je Cezaru, koji je te rodbinske veze Aurorine slabo pamtio, uzela možda po deseti puta tumačiti svoje srodstvo s Mirom i Brankom, zatim s Lelom i Ksenijom, sve kuzinama u prvom, drugom i trećem koljenu...

Cezar je rastreseno slušao i želio dokučiti, čime su sad zaokupljene Mirine misli. Ona je gledala u daljinu, u more, u zvijezde, kuda li — i katkad bi joj licem preletio jedva zamjetljivi trzaj. Gdje su sad njezine misli?

Rastali su se tiho i gotovo bez riječi. Jedino Aurora je neprestano govorila, ne brinući se, da li je tko sluša ili ne, i sretna, da može govoriti, a da joj nitko ne protuslovi...

... Po noći je Cezar sanjao, da je došao konac svijeta. Vidio je Auroru, kako jaši na kometovu repu, a oko nje duhovi plešu vrzino kolo. Ona je držala na grudima dojenče, a u desnoj ruci kuhaču i žestoko mahala njome te uzbuđeno nešto tumačila. A njemu se činilo, kao da od časa na čas razabire njezine riječi: Aljaska — zemaljski raj... repatica — sudnji dan — — —

(Nastavit će se.)

MARIKA, KRALJICA SAMODIVA

PO MOTIVIMA IZ BUGARSKE NARODNE PJESME

Napisala ANTONIJA K. CVIJIĆ.

POD visokom šumovitom planinom, iza koje sunce rano legne, brala lijepa Marika, majčina jedinica, neko čudno strano cvijeće. Bilo nalik jedno na bijeli crkveni tornjić, drugo na tursku izvezenu papučicu, treće na šaroliku lepirastu lepezu, a tako čudna lišća i mirisa, da se Marika prigibajući se i berući grohotom smijala. Od slatkog je smijeha pala u travu, i u smijehu se po zelenilu valjala, pa nije spazila, da se primakla dubokoj tamnoj guduri, u kojoj su obitavale samodive. Začuvši u dubini bezbrižan djevojački smijeh ove su se polako lebdeći uzvinule, slađanom parom Mariku omamule te ju tihom pjesmom uspavale. Kad je tvrdo bila usnula, samodive se stale savjetovati.

Prva će: »Uzmimo Mariku za kraljicu!«

Druga će: »Kako ćemo je uzeti, kad je majci sinak i kćerka!«

Treća će okrutno: »Uzet ćemo je! Majka će vječito za njom kukati, a mi ćemo se tome radovati! Ponedjeljkom kukat će uz korito, utorkom u malenu vrtu, dok plijevi, srijedom u polju, dok kupus sadi, četvrtkom u vinogradu, dok lozu veže, petkom u njivi, dok okapa, subotom kraj vretena, a nedjeljom kukat će najjadnije na groblju iza crkve!«

Prva i druga samodiva kimnule nijemo, da pristaju. Sve tri se sada nadvile nad Marikom pa joj šaptale: »Digni se, Marika, digni se, Tvoja ljepota nije za bugarskog čobana, niti za turskog zulumčara, već je tvoja ljepota, da se sjaji kano kraljica među samodivama!«

Marika međutim snivala slatki sanak. U snu slušala čudno ono cvijeće, bijeli crkveni tornjić, tursku papučicu, šaroliku lepezu i sve druge, kako joj govore: »Marika, u dobar čas susrela si samodive!«

Djevojče na to protrlo oči, te ugledalo bijele vile, kako joj slatko govore: »Marika, idi kući k majci, pa joj reci, da ti je suđeno, da budeš kraljicom samodiva. Ako ti majka brani, tad joj reci: Majko, majčice, tvojoj će kćerci ondje biti lagodnije živjeti nego li u selu. Nikad ne ću prati rubenine, ni plijeviti vrta, ni saditi kupusa, ni vezati loze. Nikad mi žuljevi ne će nagrditi bijelih ruku, nikad mi danje sunce ne će opaliti bijelog vrata, nit će mi suze bijede nagrditi očiju!«

Marika se digla kao u omari ne znajući za sebe ni za svoju volju pa je krenula u selo k majci i sve joj govorila, kako su je samodive bile uputile. Majka na to ljuto propakala i stala jadikovati: »Marika, čedo moje jedino, ne ostavljaj jadne svoje majke!«

No u Marike kano da se okrutilo srce, nije čula ni majke ni njene jadikovke, već odjurila u planinu, gdje su je čekale samodive. One su je mirisom uspavale, bugarsko joj seljačko odijelo skinule pa je zavile u pahuljaste bijele halje. A kad se Marika digla, bila je ljepša od stambulske sultanije, lakša od majčina uzdaha i bjelja od gorskog netaknutog snijega. Postala je kraljicom samodiva.

U njenu selu živio mlad čoban, imenom Penčo sa slijepom svojom staricom majkom. Dok bi ona kraj ognjišta sjedjela i prela, a on se s ovcama spremao na pašu, govorila bi mu zabrinuto: »Penčo, sinko, ne tjeraj ovce pod planinu u šumu samodiva i ne sviraj ondje u frulu, jer će te odjednom okupiti samodive i čaroban boj s tobom zametnuti!«

No Penči se prohtjelo boja sa samodivama, stoga je svoje ovce tjerao pod planinu u šumu samodiva, ondje sio pod smreku pa stao tiho i ganutljivo puhati u frulu. Odjednom se pred njime stvorila sâma kraljica samodiva. Nad travom lebdeći velikim ga začuđenim očima gledala, sa sviju ga strana obišla, a odjednom u njoj uskrsnule nedavne uspomene iz djevojaštva, i ona tiho ciknula: »Penče!«

No Penčo njen cik nije primijetio, već prekrasnu samodivu, prerušenu u momačko odijelo, posprdno promatrao, a onda ju obijesno izazvao: »Maleno momče, ako je u tebe muška snaga, a djevojačka gipkost, ajde da se u hrvanju ogledamo!«

On skočio na noge, odriješio debeli vuneni pojas, bacio u travu svoju šubaru i zasukao rukave bijele košulje. Tad oni zametnuli boj. Hrvali se tri dana i tri noći. Treći je dan Penčo svoju protivnicu gotovo već bio nadvladao, kadno je ona u krajnjem času dozvala svoje sestre samodive pa im šapnula: »Ako mi za vremena ne pomognete, uzalud mi čarna moć, Penčo će me svladati!«

U taj čas digle se samodive u visinu, dugačkom svojom kosom i valovitim skutovima uzvitlale silne oblake, rukama hvatale munje i njima drmale po svemiru, da se pod planinom začulo praskanje i grmljavina. Penčo se odjednom našao usred silne oluje, pred očima mu se smrklo, u ušima mu tutnjalo, a pod nogama mu se zemlja silno tresla od strašne lomljave stabala. Ovce se razbježale u ne-

povrat, a njega dizao težak oblak pa ga odnio nekuda za planinu.

Sedam godina Penčo ovdje boravio među samodivama. Ali nijedne od njih nije mogao nazvati posestrimom, jer bi one svaki dan mijenjale obraz, lik i ruho. Napokon je minulo tih sedam godina nerada i plandovanja, a približavalo se njegovo oslobođenje. Sunce sjalo žarko, a on se zavukao kraj vode u gusto šikarje, da se ohladni, kadno spazi tri mlade samodive, što su došle na vodu, da se okupaju. Uz pjesmu i šalu one se razodijevale, ostavivši na sebi jedino tanano velo djevojaštva, pripasano uz bokove srebrenim pojasom. Najljepša i najmlađa među njima bila je kraljica.

Dok su one po vodi čeprkale, veselo se draškale i vriskale, Penčo se prišuljao, ukrao im halje pa ih sakrio za grm. Tek što je legao kraj vode u travu, one ga spazile, a kad su htjele da pobjegnu, opaze, da im je nestalo haljina.

Prva samodiva zaviknula: »Penčo, mladi pastiru, vrati mi moje ruho, imam maćehu, koja će me ubiti!«

Penčo odvraćao: »Daleko ti je maćeha!«, ali joj je ipak dobacio ruho.

Druga zavapila: »Penčo, lijepo momče, vrati mi moje ruho, imam devetero braće, koji će me ubiti!«

Penčo joj odvraćao: »Daleko su ti braća!« ali joj ipak dobacio ruho. One su se brzo odjenule i za čas iznikle. Preostala samo kraljica. Ona je u pljuskavu valu doplivala do obale, zagrnula se dugačkim šašem i momku šapnula: »Penčo, druže iz djetinstva! Vrati mi moje ruho, pa ako te volja, povedi me sa sobom!«

Penčo skočio, dobacio joj ruho, ona se u čas zaodjenula, stala pred njega, a on ju uhvatio u naručaj te ju je jureći kroz začarani kraj odnio put sela. Kadgod bi je putem pogledao, činila mu se bliža i ljudskija, dok nije blizu sela poprimila naravni svoj djevojački lik Marike. Prispjevši do njene kuće, našli su vrata zabravljena, a prozore crnim velom zastrte: majci puklo srce od čeznuća za jedinicom. Penčo s lakim svojim bremenom krenuo put crkve, ondje Mariki oko glave ovio nevjestin vjenac, a onda s njome pošao do svojeg doma. — — — —

Mlada domaćica nije nikako mogla da privikne kućnom poslu. Vazda bila nujna, nevesela, tiha i zamišljena. Kad bi sunce sjelo za planinu, a mjesečina zasjala, tad bi ona zurila u daljinu kao van sebe.

Jedne ljetne večeri, dok su sjedjeli pred kućom, ona se privinula k Penči pa mu rekla: »Mili moj druže, daj mi jednom zasviraj onako vrelo i zamamljivo kao što nekoć vani na proplanku.«

Penčo sav sretan izvukao iz njedara milu svoju staru frulu, pa zasvirao tako ljupko i žarko kao još nikada za života. Marika stala pred njega, sva natopljena mjesečinom, pridignula skute, tapkala nožicama, bacala ih i džipala kao obijesni dječarac. Penčo zastao pa je pitao:

»Marika, ljubo moja, a zašto ti igraš kao muško, a ne kao žensko?«

»Ne mogu«, odvrati ona zažarenih obraza, »dok mi ne vratiš moje ruho samodive, što si ga stavio pod ključ!«

Penčo othrlio, da joj donese paučinasto ruho, kojim se ona mahom zaodjenula, kosu širom rasplela, cipele izula pa iznova zaplesala. Penčo joj frulao tiho i strasno, zagledavši se u mlaku mjesečinu. I ona se onamo zagledala, ruke čeznutljivo prema visini raskrilila, nožicama po tratini lagano poigravala, sve dalje i dalje, dok nije u svijetloj magli iščezla.

POD VJENČANIM VIJENCEM

Napisao STJEPAN ILIJIĆ.

STOJI djevojka svježa i nasmijana kao cvijet obasjan prvim proljetnim suncem i gleda veselo u bučno društvo, koje ju okružuje. Sve joj izgleda preobraženo i ushićeno blaženstvom, koje joj u tim trenucima ispunjuju srce.

Kroz ružičastu prizmu, koja joj zaokupljuje dušu, ona ne vidi, koliko je očiju gleda, u kojima podrhtava divlja iskra zavisti.

Ostavite je na miru. Ona je sretna, ona prvi put u životu okušava sreću. —

Ženik je promatra opojen njezinom mladošću, ljepotom i srećom. Ni on ne vidi, kakovim ga zavidnim okom promatra mlađarija, što je ubrao najljepši cvijet: što se osjeća sretnim. —

Eto tako su najljepši časovi u životu čovjeka oni, kad postane potpuno slijep za ljudske strasti, za zavist, mržnju — i uzdigne se visoko nad obični svakidašnji život. —

Ali ti su časovi kratkotrajni kao i vjenčani vijenac djevojački. —

MARIJA MAGDALENA

DRAMA U TRI ČINA S EPILOGOM

Napisao FRAN GALOVIĆ

LICA:

ISUS.
MARIJA, mati njegova.
SIMON PETAR.
IVAN.
MARIJA MAGDALENA.
MARIJA JAKOVLJEVA.
SALOME.
SIMON FARISEJ.
JOSIP IZ ARIMATIJE.
MARCELO, Rimljanin.
PRVI FARISEJ.
DRUGI FARISEJ.
TREĆI FARISEJ.
PRVI, DRUGI, TREĆI MUŠKARAC.
PRVI JUDEJSKI MLADIĆ
DRUGI, TREĆI JUDEJSKI MLADIĆ
PRVI, DRUGI, TREĆI RIMSKI VOJNIK.
PRVI, DRUGI RAZBOJNIK.
PRVA, DRUGA, TREĆA DVORKINJA Marije Magdalene
PRVA, DRUGA ŽENA.
JEDAN GRK.
ASUR, sluga Mar. Magdalene
SLUGA CRKVENI.
SLUŽAVKA Simona Fariseja

UČENICI ISUSOVI. FARISEJI. RIMSKI VOJNICI. NAROD.
DOGAĐA SE U JERUSALEMU.

PRVI ČIN: Velika dvorana s trijemom kod Marije Magdalene. — Predvečerje.
DRUGI ČIN: Pred kućom Simona Fariseja. — Sunčani dan.
TREĆI ČIN: Golgota. — Krvavo, teško sunce.
EPILOG: Vrt Josipa iz Arimateje. — Jutro.

PRVI ČIN.

DVORANA U DOMU MARIJE MAGDALENE.

Raskošni sjaj mramornih stijena i stupova prolio se cijelim prostorjem i spaja se s onim sunčanim bljeskom, što dršće i gori nad čitavim gradom. Velikom dvoranom prostrto je mnoštvo teških sagova i krzna, zlato se žari na niskim počivaljkama i stolicama, i sve je to puno sunca, drhtanja i opojnosti. Tamo dolje uzdiglo se nekoliko stepenica, a povrh njihove bjeline — ispod pozlaćenoga svoda, što leži na žutim stupovima — ispružio se dugačak i velik trijem, otkuda se spušta široko stubište na ulicu jerusalemsku. Između stupovlja bliješi u suncu grad. Kuće se prepliću i miješaju sa zelenilom vitkih paoma; mramor i lišće, prašina i plavet neba — sve je to zaronilo u onaj beskrajni žar.

Marija Magdalena sjedi na počivaljci sprijeda. Dvije Dvorkinje je kite, a treća drži pred njom srebrno ogledalo.

Marija Magdalena:

Još ovu ružu ... Tako! — Ovaj nabor
Odgrni jače ... Neka bljesne grud
U punom valu grimiznoga sunca!
Nek razvratna i opojna bjelina
I njegvu dušu smami ...

(Pogled joj se sustavo u dalekoj, nedohitnoj misli.)

Govore,
Da lijep je ko niko, i da nikad
Još nije žena usne njegove,
U drhtavom čeznuću noćne tajne,
Što gori kano usijano gvožđe
Ni taknula, ni smjela da zaželi! ...
Al ja ću ipak —!

Prva dvorkinja:

(vežući joj đerdan oko vrata):

Kažu, da je prorok
I veći još ...

Marija Magdalena:

Pa da je ne znam tko! —
Ja vidjela ga nisam nikada
I samo žudim, da ga jednoć gledam,
Jer slutim nešto ...

(Časak umukne.)

Možda izbavljenje
I neki trak, što javlja se i diže
U nepoznatoj šutnji zjenice,
Te u snu sam ih možda sanjala,
Al negdje davno, pa se ne sjećam,
A one meni zbore vječnim zvukom
I šute vječno ...

Druga dvorkinja:

(otvarajući kutiju s prstenjem):

Ne ćeš li se možda
I pokajati stoga? ...

Marija Magdalena:

Da se kajem?!
Ja kajala se jošte nikad nisam,
Jer ne znam niti granice ni mjere
Čeznuću svome. — Vječito je jedno:
Razvalati i srnut naprijed!

(Prvoj dvorkinji):

Ded, pogledaj, da l' Asur dolazi?

Prva dvorkinja

(uspela se na stube trijema):

Ne. Još ga nema. Ne vidi se nigdje ...

Marija Magdalena:

To dugo čeka. Već ga davno poslah,
Da javi mi, kad u grad stupi on ...

Treća dvorkinja

(držeći ogledalo):

Još nikad nisi tako divna bila
Ko sada ...

Marija Magdalena:

Valja, da ga dočekam!
Jer nije samo puka zapovijed
Farisejska, da smamim pravednika,
Već silna žudnja, silna kao more,
U visove me diže!...

(Prođe rukama preko čela.)

Tako mi je,
Ko nekoć, kad sam jadna lutala
Za nepoznatom srećom...

(Zagrabi rukama one nakite, što leže na stolu pred njom.)

I sve zlato,
Smaragdi, biser, jantar i topazi
I vedra, plava blagost halkidona

MARKO RAŠICA : BOGORODICA ZA CVIJETOM.

I bogatstvo i raskoš, grimiz, halje,
Na pozlaćenom stanu satkane,
I mramor ovih dvorova i sanje,
Što snivam ih na jakim grudima
U zagrljaju vrelom nagih ruku, —
Sve ovo pada, nestaje i gine
Pred jednom željom samo...

Prva dvorkinja:

Da ga vidiš?

Marija Magdalena:

Ne. — Da ga ljubim! — On tek mora biti
Od sviju zemskih ljudi najljepši...
Kroz pustinje se vlači samotan
Sa četom jadnih, ubogih ribara
I kuda padne, sve ga slijedi. — Svi su
Ko pomamni...

(Digla se s počivaljke.)

On mora biti lijep!..

Put njegova je osuta bjelinom,
Od koje biser gasne. Oči su mu
Ko zviezde noćne sjajne i daleke —
I zovu me i mame: dođi bliže!

(Jednim dahom.)

Ja moram da ga ljubim!

Druga dvorkinja:

Nije l' grijeh,
Što zboriš tako?

Marija Magdalena:

Ja sam grješnica,
I za me grijeha nema. — Ne znam ga!
Što veći grijeh, to je raskoš slađa,
Što jača žudnja, to je drhat krepči,
A u njem svijest mre!...

Treća dvorkinja:

A drugi?

Marija Magdalena:
(prezirnim smiješkom):

Drugi? —
Donese li mi on, što tražim vječno:
Čas velikoga, smrtnoga užitka
I ono, što se u snu sanja,
Nek dođu drugi, kojim poklanjah
Ljepotu svoju, ne ću se obazret
Ja ni na koga!

(Došla je na sredinu dvorane.)

Što su oni meni?! —
Zar može jedna noć i milovanje
U pijanome času zaboravnom
Sve prekriti? Zar može pružit ono,
Što daje čežnja?

(Mahne rukom.)

Ajte! Spremite
Sve ovo sad!

Prva dvorkinja:

A ti? A kud ćeš ti?

Marija Magdalena

Ja čekati ću ovdje. On će doći! —
Pa ako možete zdravlje podati
I slijepcima i gubavcima, neka
I meni poda ljubav, koja nosi
Sve ono, što se ne da vidjeti
Ni dočekati. Ako budu mrtve,
Nek probudi u mojim grudima
Strast vatrenu i punu plamena,
Što bukti biesno, divlje, bez kraja,
Jer onda će se stišat sanje moje...
Ja moram da ga svladam. — On će doći
U mjesečini do mog loga... On će
Na moje grudi spustit ruku svoju,
I ne će više biti ničega,
Van bezmjerna i sumrtva tišina...
Za rukom će i usne pasti... Cjelov
Neizmjerja i...

(Glas joj se prekine.)

ne znam... cjelov smrti...

(Na stubama trijema začuje se obijestan smijeh, i domala se pojave tri judejska mladića. — Prva dvorkinja uzme onaj stolić s nakitima i odnese ga u odaju na lijevo, a one dvije druge odu za njom. — Marija Magdalena stoji časak uronivši u onu nenadanu misao, a kad čuje smijeh, naglo se trgne i okrene.)

Prvi mladić
(još na stubama):

Aj, koga čekaš danas, te si sva
U biserju i dragom kamenju!...
Zar opet kakav Grk il' Rimljanin
Cjelivati će otrov puti tvoje?...

Drugi mladić
(stao je pred nju):

Gle, kako samo ponosito gleda,
Ko da će s kraljem leći ove noći!

Marija Magdalena:

Da l' s kraljem ili s robom, ne ću pitat
Ni vas, ni koga drugog! — Što ste došli?

Treći mladić

Zar prijatelji stari ne smiju
U tvoju kuću više?

Prvi mladić
(pokazujući desna vrata, kojima se ide u vrt; porugljivo):

Morali smo
Onùda doći. Obnoć. Kad se naga
Ljepota javlja kidajući ruže
Sa bokora i noćne namjernike
U svoje krilo zove...

Drugi mladić
(kao i prvi):

Morali smo
Po mjesečini, kad na logu plamti
U grčevima tielo njezino,
A ruke dršću, željne zagrljaja
I milovanja, s kojih trne život
U raskošitim, divljim željama...

(Nastavit će se.)

OGLEDALO

Engleski napisao ORLO WILLIAMS. Preveo VL. D.

(Svršetak)

POČELA ga mučiti mòra kao ono kad sanjaš, da bezuspješno hitaš po beskrajnim kolodvorskim peronima žureći se da uhvatiš voz, koji će za čas krenuti. Spopala ga teška omara. Silueta ženskih leđa u dubini ogledala ne bijaše više glatka i neživa, već kao da je počela poigravati zlokobno prijeteći se. Nije smio izgubiti ni časa, ako je htio otkloniti štogod strašno, a ipak se osjećao beznadno zbunjen. Negdje je, to je znao, morao biti ključ tajne, da ga samo može uhvatiti — jedan posve jednostavni način da izideš na kraj, ali on se otimao njegovu domašaju. Metež pitanjâ stvori se u njegovoj duši grozničavom brzinom, ali nijedan se glas nije mogao otkinuti s njegovih usana; osim toga mučilo ga osjećanje, da Monsieur Jesaistout ne će više odgovoriti ni na jedno pitanje. Prijeti li mu kakva zla kob, ako se ne odluči za vremena? Da, da, bez sumnje. Bio je sâm, bez pomoći, na domaku velike, nepopravljive nesreće. Napinjao se, da stisne tri vječnosti od mislî u tri časka vremena.

Cicely kako ona misli da jest — što je to imalo da znači? Koliko je malo on o tome znao! Prošli prizori, časovi intimnih priznanja, riječi iz pisama, davno zaboravljene fraze proujaše njegovim duhom poput vijavice. Cicely je o sebi dobro mislila, o tome je bio uvjeren. Njegovo je pouzdanje u nju sezalo daleko — no je li bilo pravo? Smije li se na to osloniti? U mnogim bi se točkama, dašto, on s njome slagao, no bilo je i drugih... dobri Bože, da, u kojima se ona varala. Sjećao se razmirice, koju su imali — vidio je pred sobom klupu na King's Parade u Brightonu, gdje se ona desila — o bračnim nesuglasicama njihovih susjeda Tomkinsonovih. Na koncu je Cicely, priznavajući ispravnost njegova držanja, uzdahnula i rekla: »Ali ja sam tako neizlječivo romantična.« To je bila njena malena taština, no inače, na sreću, sušta glupost. Ona se smatrala izvanredno osjetljivom za čari, spremna da se naglo baci na svako preduzeće, koje joj se prikazivaše u ružičnim bojama, slaba za svaku življu boju ili bujnu frazu. Kadšto se i ispričavala, da je pretjerana. I to je bilo malo smiješno, kad se uzme, da je u nje bila žila tvrdog skepticizma i da je ona, najzad, bila slabo povjerljiva; k tome je svaki račun plaćala onoga dana, kad joj je bio donesen, te nikad nije prekoračivala imovinu u banki. Ali s onim umišljenim romanticizmom bijaše udruženo drugo smiješno utvaranje: da cijeli teret uredbe njihova zajedničkog života zapravo pada na njena ramena. Ona je u sebi, unatoč svojoj fizičkoj slabosti, gledala stup, na kojemu počiva dragocjena zgrada. Ako ona popusti, bila je uvjerena, sve će se raspasti. To je uvjerenje bilo znak odvažnosti, i nije ga se smjelo otvoreno obarati; no, ako bi sve to bila istina — gdje onda o n ulazi u račun? Uzmimo da se Cicely sad okrene i dođe k njemu, ponešto snuždena od brige, spokojno no rezignirano prigibajući se pod tovarom odgovornosti, ali s divljim žarom neizlječivog romantičnog uzbuđenja u oku i s drskim prijedlogom na usnama o, recimo, jednom skupom izletu u Pariz... ne, ne, neka ona sadrži svoje sanje, ako treba, ali neka one i ostanu sanje.

K tome je ona, drago dijete, sebe držala neodoljivo zamamljivom. Za nj je, dašto, uvijek bila takva; njena zamamljivost bijaše za nj vječan užitak. Ali ona je sve muževe vidjela u svojoj mreži. To joj se sviđalo, premda ih je sažaljevala, dašto sasvim nepotrebno. Ona mu je, rumeneći se od stida i zadovoljstva, povjerovala nedužne komplimente njegovih prijatelja ili slučajnih znanaca po hotelima, koje je ona smatrala izjavama prikrivene strasti. Bila je prijazna s muškarcima, jer ih je žalila; oni se tako lako uzbuđuju, a ona nema srca, da im zabrani malo uzbuđenja, kad ga oni osjećaju. Sve je to bilo dražesno i neopasno, ali strast — ona nipošto nije bila strašna u običnom značenju te riječi. Senzualnost bila joj je mrska: pače on, njen muž, morao je biti oprezan u časovima intimnosti. No koje strahote, kad bi to neopasno utvaranje postalo zbiljom, kad bi muškarci počeli zujati oko nje kao ose oko lonca meda! Nikad, nikad; sve drugo nego to. Volio bi da taj vitki lik, kad se okrene, pokaže lice Gorgone negoli lice Sirene.

Taj niz misli, koje su mu preletjele mozgom bez oduška, staccato, eksplozivno poput molekularne energije jednog užarenog vatralja, prekide se prije svoga završetka od straha i uzbuđenja novoga niza. Cicely kako bi ona htjela da bude — samo njeno vlastito zrcalo mogaše čuvati tu tajnu. Kad bi tko smio birati i odabrati, možda... ali da predaš prazan ček ženi, da ga ispuni svojim tajnim željicama — to je suviše opasna igra za muža. U časovima klonulosti i poništenja, dašto, Cicely je nagrađivala njegovo saučešće željama, koje su smjerale na njezino dobro, ali su bile prilagođene njegovu inte-

resu; tako je i on radio spram nje. To je bilo lijepo i ispravno. Osjećao je, da imade i u njega koješta, što bi on rado popravio njoj za volju. Cicely je, bez sumnje, željela da bude ljepša i da bude više pošteđena od utjecaja godinâ; kao da on mari za to! Željela je da bude bogatija; to svak želi. Željela je da bude... o, stotinu malih stvari... otpornija u putovanju — željeznička ju je vožnja umarala — da znade više jezikâ, da bude vještija u glazbi i tako dalje. Ali sve su to bile površne želje. Ispod njih mogle su se kriti strašnije stvari. Bijaše mu drago, da ih je jedva mogao naslućivati; ali to je kukavština. Kad se duša žene opominje svoga djevojaštva i svojih djevojačkih snova, te ih poredi sa sadašnjošću... to je čas, koji bi svakog muža učinio čednim i poniznim, kad bi mogao zagledati u nju. Bio je toliko iskren, da je to priznavao.

Naročito je bila jedna stvar, koju ona nije posve tajila pred njim. Gojila je naime uvjerenje, da je pučanstvu žrtvovala umjetnost. Cicely bi rado bila umjetnica. Njene mladenačke slikarije bile su dobre, pune neobuzdanog talenta. Veliki su ih umjetnici pohvalili. Je li on pokopao umjetnika oženivši je? Tko zna? Njegovo vlastito uvjerenje kazivaše mu, da bi je njena prirođena nestrpljivost bila spriječila, da se podigne na viši stepen savršenstva. Skicirala je, ali nije svršavala. No ipak mu je mrska pomisao, da joj je oteo njene ideale; on ju je dosta volio, da bi joj dao sve, što može. Muž i dvoje djece... za umjetnika težak teret, no dalo bi se urediti. Bezobzirna odlučnost savladala bi sve zapreke, ali ona nije bila bezobzirna. Je li bila takva od ljubavi? Ona će reći da jest, a možda ima krivo. Napustila je svoju nakanu, ali je to napuštanje teško podnosila. Mogao bi sve to popraviti. Rijetko je kad odbijao njezine želje, a evo mu se pruža prilika, da joj ispuni najsnažniju. Ali može li on željeti da ona postane umjetnica, da je podgriza nedostižna ambicija, da bude nemirna, čas ushićena čas potištena? Ne, nije mogao, nije mogao. Čežnja ga spopadala, da je obujmi svojim rukama i da joj šapće mile riječi, da je utješi za njeno razočaranje. No nije se mogao ni maći ni progovoriti što.

Vrijeme bijaše gotovo prošlo, a on se još nije odlučio. Mora da se požuri, požuri, ili će biti nesreće. Ala je to beznadna utvara! Prekrštene ruke njegove grčevito su stiskavale jedna drugu. Još ima jedna mogućnost: Cicely kako o n želi da ona bude. Želio je kojekakve stvari u različno doba — da bi bila fizički jača, više načitana, više metodična, bolji pješak; ali sve su to tako trivijalne stvari. Sad se pruža najveća prilika od sviju. Ima zacijelo u duši njegovoj kakva velika, temeljna želja — to je pouzdano osjećao — koja bi sve mogla pravo udesiti. Savršena Cicely bila bi savršeno sretna žena. Da uzmogne samo riječima izreći svoju veliku želju; da uzmogne samo uhvatiti tu nejasnu prikazu i dati joj jasan oblik. To je njegova dužnost, to je njegova najusrdnija želja. Ako sad ne poluči cilja, kolike sramote, kolikog poniženja! Mora se boriti, mora se napinjati, hitno, hitno, a nema više vremena — nema vremena da odabere, što je glavno, da odluči, što je nevažno. Bio je kao patuljak, koji kopka po smetištu diva da nađe bitnu, jednostavnu i krasnu formulu, za koju je znao, da se krije na dnu. Slike i misli, živahne, ali samo napola uobličene, gonile su se duhom njegovim s mahnitom brzinom. Kad bi pokušao da jednu uhvati, tsuće ih je drugih odgurnulo izvan njegova dohvata. Bilo je uzalud, uzalud, uzalud. Bio je preslab i zauvijek gubio tu divnu priliku. U ušima mu zveknu kao neko podrugivanje. Prekasno, prekasno. Knjiga sudbine zatvarala se odlučnim treskom.

Strah, hladan i grozan, obuze dušu Francisa Debenhama. Oči su mu još uvijek bile uprte u konveksno ogledalo. Silueta žena u njegovim dubinama počela se micati. Za čas će se okrenuti, a on nije stvorio odluke. Kakvo će lice ugledati njegovo oko? Kakva će žena pristupiti k njemu? S ledenim osjećanjem strave zaskoči ga uvjerenje: da će biti lice tuđe i nepoznato, avetinja, koja će zauvijek ostati uza nj. Jer nije uspio, jer je bio nevrijedan, nestat će njegove žene, njegove drage Cicely; a mjesto nje, u njenu istovetnu liku, bit će nešto drugo, neka nakaza... eno glava se okreće ... što?... da, to je ono strašno.. jedna rugoba ... rugoba... RUGOBA! U strahu svome on glasno izbaci tu riječ.

*

»O, ta nemoj t a k o hrkati, mužiću«, reče gospođa Debenham, okrenuvši se na svom stolcu. »Baš je užasno«.

Francis Debenham, zureći neprestano u ogledalo, opazi da promatra dobro znane crte svoje žene. Magla se počela gubiti iz njegove glave; on je opet mogao micati svoje udove. Ona je govorila. Nejasno uhvati riječ »Shrimpinghan ili Devonchire« izrečene poznatim glasom Cicelynim. Silnim zamahom volje trže se on iz nesvjestice svoje i reče muklim glasom: »O, mislim Devonchire«. Lik žene okrene se opet i ona otvori knjigu. Cicely je htjela Devonchire i neka ga ima — slaba utjeha za ono, što je izgubila. Pa neka je. On se podiže teturajući, otare oči i pođe da napuni lulu

iz duhanskog lonca. Ukočeni prsti njegovi uzeše kopkati po loncu, u Monsieur Jesaistout bijaše klizak. Ču se zveket porculana u kaminu. Do vraga!

Gospođa Debenham prestrašeno viknu »O!« — ona je mrzila iznenadnu buku — i okrene se opet.

»Ja želim da budeš oprezniji, Franz«, reče ona ljutito.

»Žalim, dušo«, promrmlja Francis Debenham pokorno. »Razbio se samo lonac za duhan. Idem da napišem onaj ček za te.« Prolazeći kraj nje on je lagano poljubi na tjeme.

MARKO RAŠICA: AŽDAJA.

MARIJA CHAPDELAINE

PRIPOVIJEST IZ FRANCUSKE KANADE

Napisao LOUIS HÉMON. Prevodi Dr. DRAGO ĆEPULIĆ

(Nastavak)

ONA petorica ljudi nastave posao, i od dana se u dan čistina, koju krčahu, sve više za njima širila, gola, posuta dubokim prodorima, koji pokazivahu, da je zemlja dobra.

Jednog jutra Marija im ode odnijeti vode.

Otac Chapdelaine i Tit'Bé sjekli su johe, a Da'Bé i Ezdra slagali su u rpe posječeno drveće. Edwige Légaré dade se sam na jedan panj, da ga iščupa. Jednom rukom upre se o panj, a drugom pograbi jedan korijen, kao kad se u borbi pograbi noga golema protivnika, i stade se boriti protiv sjedinjene tromosti drva i zemlje kao neprijatelj pun mržnje, koga otpor samo razbješnjuje. Panj napokon popusti i povali se iznenada. On prođe rukom po čelu i sjede na jedan korijen, pokrit znojem, otupljen naporom. Kad je Marija do njega došla s vedrom napola punim vode, pošto su već

ostali pili, on bijaše još uvijek nepomičan, dahtaše i opetovaše sav izgubljen:

— Svijest mi nestaje... Oh, svijest mi nestaje.

Ali kad vidi, gdje Marija dolazi, prekinu se i riknu:

— Svježa voda! Trista mu! Amo svježe vode!

I pograbi vedro, polovicu ga iskapi, a ostalo izlije na glavu i na vrat, i dok je s njega tekla voda, baci se iznovice na pobjeđeni panj i stade ga valjati prema jednoj rpi, kao kad se odnosi plijen.

Marija ostade tu nekoliko časaka motreći ljudski posao i uspjeh njegov, iz dana u dan sve očitiji, zatim krene kući, njišući prazno vedro, sretna, što je živa i zdrava pod ovim sjajnim suncem, snatreći nejasno o sretnim događajima, koji stizahu, i sigurno će doskora stići, samo ako bude molila s dosta žara i strpljenja.

I kad već bijaše daleko, još je čula ljudske glasove, koji su je pratili i odbijali se od zemlje otvrdle od sunca. Ezdra je prekrstio ruke pod jednim već povaljenim čempresom i govorio mirnim glasom:

— Lagano... zajedno!

Légaré se zakvačio s nekim novim tromim neprijateljem i kleo je muklim glasom:

— Trista mu! Ja ću te ipak pokrenuti...

Njegovo se dahtanje također čulo, gotovo onako jako kao i njegove riječi. On je puhao na čas, a onda se iznova bacio u bitku skvrčivši mišiće i svijajući svoja široka krila.

I opet se začu njegov glas kunući i jadikujući:

— Ma, znaš, imat ću te... O, muke mu! Što je toplo!... Da umreš...

Njegova jadikovka pretvori se u jaki krik:

— »Boss!« Ja ću umrijeti praveći zemlju!

Glasom malo zagušenim ali veselim otac mu Chapdelaine odgovori:

— Poffe Edwige bit će skoro gotova juha s graškom.

I doista se doskora opet pojavi na pragu Marija, i stavivši ruke s obe strane ustiju, da joj glas dalje dopire, ona najavi večeru jakim krikom i kao da pjeva.

Pod veče se pojavi opet vjetar i slasna svježina kao oproštenje siđe na zemlju. Ali blijedo nebo ostade bez oblaka.

— Ako nastavi lijepo vrijeme, reče mati Chapdelaine, različak će sazreti o svetoj Ani.

(Nastavit će se.)

MATIJA GUBEC

(PRIGODOM PROSLAVE TRISTAPEDESETGODIŠNJICE.)

Napisao V. K.

ELJAK je kano i bor — što ga više siječeš, to se više zeleni«. U toj poslovici, koja se još i danas često može čuti, leži žalac pritajena cinizma. Udaraj po seljaku, kolikogod možeš, nauditi mu ne ćeš. Zato ga izrabljuj u svoje svrhe, jer time ne samo da mu ne ćeš naškoditi, već će mu naprotiv to biti od koristi.

To je očito zloba. Ali ta zloba krije u sebi i ponešto prijekora radi nepravdi, koje su stoljećima činila zagorskom kmetu što domaća što tuđinska vlastela. Kao da je zagorski vlastelin izgovarajući tu poslovicu htio sam sebe da ispriča pred svojom savješću isporedivši svoga kmeta s borom, koji se to više zeleni, što ga više siječeš.

Međutim u toj poslovici leži i jedna duboka istina. Istina od velike i neprocjenjive važnosti. Da, zagorski je seljak kao i bor vazda zdrav, čil i pun životne snage. On se ne mijenja ni onda, kad ga stignu najteži udarci, kao što je suša, nerodica i s njom združena glad, koja tako često posjećuje mnoge predjele Hrvatskoga Zagorja. Kakogod mu priroda nije bila sklona obdarivši ga laporom i pijeskom, opet umije zagorski seljak jakom svojom voljom da učini od pustih onih brda pravi zemaljski raj. Svojim priprostim oruđem, lopatom i motikom, obrađuje i najtvrđe tlo, i to na strminama, kuda se ni stado njegovo ne može verati. Tu zasadi on bilo što — najrađije svoju omiljelu lozu — da mu donese bilo kakav plod.

Spor je to i mučan rad. Pa kad pritisne božje sunce, kao da i ne osjeća vrućih zraka njegovih, radi naš zagorac krepko i neumorno. Doista u znoju licu svojega jede krušac svoj. Radeći pak šali se i priča čitav bogovetni dan. Mili su mu razgovor i šala. A kad s visina stoljetna zagorska zvona starodrevnih crkvicâ, koje se poput bijelih labudova smjestiše na strmenitim brdima Hrvatskoga Zagorja, stanu navješćivati pozdrav gospodnji, tiho skine umorni težak svoj otrcani šeširić s uznojene glave te sklopivši žuljevite ruke nad oruđem svojim toplo se i usrdno moli Bogu velikomu. U isto vrijeme posljednji traci zlatnoga sunca obasjavaju njegov doista mučenički lik.

Jedva što su zašutjela zvona, a usrdne se molitve stišale, već odjekuju s obronaka vesele pje-

sme zagorskih Hrvata, koji se vraćaju svojim kućama s mukotrpnoga rada. U troje spuštajući se niz strminu rođenoga im brda pjevaju svoju priprostu zagorsku pjesmicu: Deklica po vodu šla na visoke planine — — —

Naš zagorski seljak pjeva onako umoran, premda dobro znade, da će mu njegov trud tek neznatnim plodom uroditi i da će još mnogo muke trebati, da prehrani sebe i svoje. Pa ipak se veseli. Veseli se, jer voli ono svoje brdo lapora i pijeska. I u tom je zagorski Hrvat velik. Tijelom on doduše nije nikakav gorostas, naprotiv Zagorac je više slabunjav, kao što mu je slabunjavo i stado njegovo. Ali zato on raspolaže snažnom voljom. I upravo toj nesavladivoj volji svojoj ima da zahvali i život svoj — takav, kakav jest.

Da, naš Zagorac je velik. Stoljećima on je prkosio i prkosi prirodi, koja mu je dala nešto zemlje uz najteže uvjete; stoljećima on je prkosio svomu tlačitelju, koji ga je na najbezdušniji način izrabljivao. On prkosi i danas i prkosit će vječno. I nema sile, koja bi bila kadra satrti tu njegovu volju, tu njegovu snagu, taj njegov instinkt. Jer taj naš neumrli Matija Gubec pravi je i nepatvoreni potomak slavnoga Matije Gubca.

On je siromah, koji se bori za koru kruha kao malo tko. Ali on je vazda vedar i veseo uza sve to, jer se osjeća svoj na svome. On tu slobodu čuva, on te slobode ne da ni za kakvo srebro ni zlato, premda je siromah od zipke pa do groba. On ne da niti svoga pustoga brda, koje ga toliko znoja stoji, ali on ne da niti svoga sunca, koje ga toliko pali — onog istog sunca, koje jednako sije i njemu, kao što je i prije tristapedeset godina sjalo velikomu mučeniku Matiji Gubcu.

Kolike li su bure prohujale odonda nad glavom njegovom! Ali on je ostao. Zulumčari se redahu redom, dolažahu i propadahu, ali on, Zagorski Hrvat, on je ostao. Ostao je prkoseći silnicima, koje je svojim žuljevima hranio, prezren od njih i povrijeđen. A ostao je zato, jer on nigda nije bio onaj ponizni rob, koji bez tihe prijetnje sagiba šiju pod bičem dvorskoga i kaštelana. On je vazda u sebi smogao toliko snage, da uz zgrčenu pest dovikne tiraninu: — Dosta! —

No uza sve nepravde zagorski se seljak nigda nije odmetnuo u hajduke. On bi kosom oboružanu desnicu podigao tek na obranu svojih i čovječanskih prava, da se onda opet vrati svome brdašcu, svojoj kućici. On je miroljubiv, radin i željan života. Gostoljubiv je i dobar spram svakoga, koji poštuje njegovu slobodu. On ljubi pravdu, a mrzi nepravdu. I radi tog svog osjećaja za pravdu mnogo je stradavao od najstarijih pa do najmlađih vremena. On je to svoje i čovječansko pravo branio od uvijek. I kad su to njegovo pravo upravo oni, koji su bili najpozvaniji da ga brane, zatajivali gramzeći za častima, što su ih primali od tuđinske ruke, on — Matja Gubec — dohvatio je svoju motiku i kosu, ali ne sad više da obrađuje svoje brdo, već da stane na obranu svojih i čovječanskih prava. A zatim bi se i opet povratio svomu laporu i pijesku, da u znoju lica svoga prehrani i sebe i svoje ne zaboravivši kod toga nigda svoje utješne pjesmice.

Da, naš neumrli Matija Gubec nije nigda izgubio vjere u samoga sebe. On je dobro znao, da mu nitko drugi ne može pomoći doli on sam, u čemu ga podupiraše njegova jaka i nepokolebiva vjera. I tako radeći spasao je ne samo sebe, već i one, koji su ga često izdavali stideći se svoga roda i seljaka.

Neumrli je Matija Gubec ostao. Ostao je i nije klonuo duhom. Nije klonuo, kad mu je plemić dijelio desetinu za težak trud njegov. Nije klonuo, kad ga je za taj trud još i bio. On nije klonuo duhom dosada, pa ne će ni u buduće. U njemu živi neumrli duh Matije Gubca. Njemu je nezaboravni Matija Gubec simbol slobode. On ga sjeća na Krista, koji je pao za vječnu ideju pravde i slobode.

Mučenik Matija Gubec je kao simbol slobode duboko sačuvan u srcima svakoga seljaka, on je kao instinkt, koji osjeća u sebi ne samo neuki seljak već i svaki drugi radnik i inteligenat, koji ljubi pravdu, a mrzi nepravdu. Matija Gubec je kao duh svih prezrenih i potlačenih, koji nijesu izgubili vjere u sebe, ni u onu vječnu istinu pravednosti i poštenja, koja se nigda ne će moći iščupati iz srca zdrava narodnog čovjeka.

Krv mučenika Matije Gubca, koja je protekla prije tristapedeset godina pušeći se grozno na užarenu prijestolju, treba da bude amanetom ne samo zagorskog Hrvata, već i svih onih, koji tuđe poštuju, a čuvaju svoje.

Matija Gubec je naš hrvatski narodni mučenik u punom smislu riječi. I ako je njegova krv protekla u prvom redu za opća ljudska prava, krv njegova ipak bijaše nepomućena hrvatska krv. Njegova je krv pala za opće čovječanska prava. A ta opće čovječanska prava ujedno su i hrvatska prava.

Zato neka bude vječna spomen mučeniku Matiji Gubcu! A pomlađeni Matija Gubec, koji je proizašao iz krvi onoga mučenika, neka nam kao naša najjača uzdanica služi izvrsnim primjerom nepokolebivog i nepodmitljivog našeg čovjeka, koji nigda nije zatajio svojih ideala, niti se igda iznevjerio rodu svomu.

U POMEN PRINCU KARNEVALU

Napisao dr. M. GAVAZZI.

RINC nam je Karneval netom svečano za godinu dana sahranjen i mi smo se malo već odmakli od doba njegove strahovlade i njegova ludovanja. U doba posta i kajanja ne će biti možda naodmet, da nam se među pokajničke meditacije ušulja kroz spomen na Karneval i koja misao o značenju, simbolici i podrijeklu njegovu, o rodu našega princa, kojemu se duga i razgranjena genealogija počinje praroditeljem nakaznim i jezovitim zlim demonom nerodice, bolesti ili drugih nevolja.

Kako je sam i bez krštenice, ne znadu mu ni učene glave još posve pouzdano za izvor imenu. »Carne vale!« tumače mu ime oni, kojima široka publika najvećma odobrava, što znači drukčije rečeno: ime mu je dao ovaj latinsko-talijanski usklik, a znači: »Zbogom meso!« kojim pozdravom pozdravlja kršćansku korizmu. Drugi, s manje sreće u publici, nađoše negdje u zaprašenim pergamenima, kako se u davno doba u nekim zemljama Evrope osobitom slavom slavio čas, kad se rano pred proljeće otkravio led na rijekama i opet se moglo njima ploviti. Ta svečanost ne bi prošla bez osobita broda s točkovima, koji se valjao u povorci, a zvao se »carrus navalis« (= kolni brod). Od toga »carrus navalis« vjerojatno je postao »Karneval«. Treći napokon, najnesrećniji u svojoj hipotezi, zađoše veoma daleko, u Cornwall u velikoj Britaniji, izvodeći od imena te zemlje, u kojoj je dabome bilo i nekih običaja u doba, kad padaju poklade, ime »Karneval«, ne računajući dakako s tim, da 90% školanih Evropljana ne zna, gdje je upravo taj Cornwall — i da će im zbog toga hipoteza s potpunom sigurnošću propasti.

No većma još nego samo ime Karnevalovo zanima nas rod, podrijetlo njegovo i vrutak svih onih šarenih običaja i ludorija, što ga prate u nepreglednom šarenilu po čitavu globusu.

Što se svakome u predodžbi o pokladama najživlje ističe, to je m a s k a, larva, krabulja i kako je sve prozvaše. Čemu tu maska, baš ona? Zatečene u prvi čas ovim pitanjem kuša da nas po mogućnosti spase jedini odgovor, što nam je na ruku i nameće se sam: zbog ludovanja! No đavolak skepse ne da ni ovaj put mira te zapitkuje zlobno: pa može se ludovati — a i luduje se i kako bezobzirno — i bez svake maske i u različno doba; pa zašto je napokon maska i preodijevanje prikovano baš o ovo doba? I već ne pomaže hvatanje misli po zraku — treba zaviriti u vanredno zanimljive požutjele i prašne protokole povijesti razvoja čovjekovih predočaba i nazora i povijesti običaja, što ih je stvorio.

Primitivac — t. j. čovjek, kojemu odričemo svaku višu kulturu ili onaj, kojega zovemo polukulturnim stvorom, gleda na svijet i na sebe drugim očima nego mi. Za njegov život i zdravlje, rad i uspjeh, plodnost stoke i polja ima po njegovu duboku i iskrenu uvjerenju odlučnu važnost d e m o n, bio on sad koje mu drago vrste i množio se u njegovoj fantaziji u bilo kojem broju. I taj je demon ili dobar, prijazan i sklon svemu, što je njegovo, i takovu treba da i on uzvraća milo za drago, da mu i žrtvuje, što može — ili je zao, zloban, obično nakazan, u svom bijesu po fantaziji primitivna čovjeka znade biti i strašan. Tome — po broju kao da je mnogo jači od prvoga — treba gledati da se na bilo koji način predusretne. A ima ih više — po njegovu vjerovanju, potvrđenu koliko u divljih naroda centralne Afrike ili Polinezije toliko i u polukulturnih evropskih slojeva u Rusiji, na Balkanu i druguda. Ili ga valja osobitim sredstvima, koja su često u svezi s dobrim božanstvima — g o n i t i od sebe i svojega: tako n. pr. o g n j e m, od kojega zli demoni bježe (to je izvorna već posve zaboravljena svrha i naših vatara i krijesova o Uskrsu, Ivanju, u Nijemaca na pr. upravo i o s a m i m p o k l a d a m a); ili v i k o m, koje također ne podnosi (na pr. tuljenjem u trublje i svirale, živahnim poklicima i pjesmom). Ili treba da mu se izmakne, da se od njega s a k r i j e, tako, da ga ne će moći naći, prepoznati. Treba nam dakle preurušiti svoju vanjštinu, što više, to bolje, a u prvom redu treba da mu zloduh ne može lica prepoznati — i eto odavle prve pobude, da m a s k i r a lice, pa onda da uza to promijeni svu svoju odjeću, da sebe učini drugim bićem, koliko može strašnijega izražaja, da neprepoznat demonske sile još i uplaši i odbije. I kad naš polukulturan seljak — da se poslužimo blizim konkretnim primjerom — iz Dalmacije ili Bosne vjeruje, da će se obraniti od u r o č n i h d e m o n s k i h s i l a, ako svu odjeću, što je ima na sebi obuče n a o p a k o, kao i kad naš civiliziran gradski čovjek ili profinjena dama stave polumasku na lice pa se preruše u harlekina, ciganku, pierrota, strašilo kakovo blaže kategorije — i tako dalje, onda oni u biti čine jedno isto — i ako ih opet rastavljalju u shvaćanju čitave epohe razvoja.

Prva je pokladna maska dakle samo naivno sredstvo primitivnih ljudi u teškoj obrani od »donjega svijeta«, i ono je praotac svemu nepreglednom moru maska, preodijevanja, varanja, svemu šarenilu boja i oblika od vrtoglavo sjajnoga klasičnoga karnevala u Mlecima ili umjetnički zadahnutoga u Rimu pa do pokladne rulje na našem selu, od sjaja renesansnih poklada u Italiji do čednih naših — i gorkih »maskarata ispod kuplja.«

No uz ova sredstva, kojima će se prema svojem vjerovanju sakriti od demona, služi se primitivan čovjek i zastrašnim sredstvima — v i k o m i d r e č a n j e m, na koje se vraćamo, da ne mimoiđemo i ovu važnu rekvizitu Karnevala, jer i današnje naše karnevalsko urlanje, vika ili groteskna glazba nije ništa nego opet »degenerirani« potomak onoga, što je radio potpuno svijesno i promišljeno naivan nekulturan čovjek. U našem narodu još živi tu i tamo vjera, da se galamom i trubljenjem u trublje mogu i inače, ne samo o pokladama zli dusi

M. RAŠICA : MORSKE BAJKE (LJUBAVNO OČITOVANJE)
Osnutak za staklište

MARKO RAŠICA : MORSKE BAJKE (OTMICA)
Osnutak za staklište

razgoniti (u hrv. su Zagorju pače imali i posebne pokladne drvene trublje, kojima je to bila izvorna svrha).

No treba da se vratimo i samom princu Karnevalu i da se od njega oprostimo. Kad smo mu već nehotice strgali koprenu sa imena, treba da mu raskrinkamo i aristokratski rod i titul. Princ on od poroda nije, bar ona figura, što je o pokladama tako zovu. Iza duga istraživanja zaključuju učene glave, da je tu čast dobio u nekadašnjem carstvu aristokratizma i titula, u Njemačkoj. Ličnost, koja je u nekim krajevima Njemačke, skrpana od slame, dronjaka i komičnih simbola vlasti, reprezentirala Karneval — ta se sirotinja tamo popela do prinčevske časti. A u stvari je to — što nam odaje i sama vanjštna i neke karakteristike ovih figura — samo nakazan reprezentant zlih demona, s kojima se i počeo ovaj neobzirni nekrolog Karnevalu. Da mu je doista to pravo značenje, uvjerava nas, ako se dublje zamislimo i u značenje njegove osude, kojom ga svečano osuđuje na smrt sud naroda kao krivca za sva zla, bolesti, nerodicu i druge nedaće. A tako ga analogno sude i u Njemačkoj, u Poljskoj, Italiji, Češkoj, i dalje — pa i u nas. I ovaj mu je nekrolog to većma opravdan, što je ove godine i naročito oglašeno bilo, kako će ga u bijelom Zagrebu poseban sud za sve delikte osuditi na smrt na lomači, što je i izvedeno po starom ceremonijalu. Gdjegdje su ga i utapali — pa i u nas još kadikad tako završava svoju kratku karijeru.

NAŠE SLIKE

Marko Rašica. Slikar Rašica ide u red onih hrvatskih umjetnika, koji žive dvovrsnim umjetničkim životom, vežući svoju umjetničku sposobnost ne samo uz čistu umjetnost, nego također i uz umjetni obrt.

Njegov umjetnički razvoj ne kreće se samo na čistome slikarskome nego također i na dekorativno-slikarskome i dekorativno-kiparskome polju.

Smisao za umjetnost dobio je Rašica u svome rodnome gradu Dubrovniku, u kome su se prije njega rodili toliki naši umjetnici, koji su udarili »hrvatskoj Ateni« obilježje umjetničkog grada.

Shvatanje narodnog života, iz koga Rašica najradije prima pobude za svoja stvaranja, crpao je od svoje pokojne majke, koja je umjela njega i braću njegovu, dok su još mališi bili, očarati pripovijedanjem narodnih priča, ističući im svagda ljepote narodnih pjesama i upozorujući ih na narodne običaje. A sklonost za umjetni obrt, stekao je gledajući radnje dubrovačkih zlatara-majstora, koji su umjeli čekićem i puncama istuckati u mjedi, bakru, srebru i zlatu vanrednom tehnikom oblike, koji nijesu više nosili na sebi biljeg obrtnog već umjetničkog rada. Ta tehnika tuckanja (čakanovanja, Treibarbeit, metallo batuto) privlačila ga i osvajala neprekidno, jer je tvorevine u toj tehnici gledao svaki dan po dubrovačkim crkvama, promatrajući s udivljenjem darovnice, zadužbine i moćnike, što su ih dubrovački ma'stori prošlih vijekova izradili.

U radnjama tih starih majstora našao je Rašica neiscrpivo vrelo, iz koga su oni oplođivali svoju fantaziju, a to je vrelo narodna ornamentika, koja upravo u dubrovačkoj okolici, po svome bogatstvu oblika i ljepoti motiva, do osobitoga izražaja dolazi. Iz tog izvora napajao se i mladi Rašica, gledajući dnevno po dubrovačkim ulicama divna narodna veziva. Od toga dnevnoga gledanja po ulicama, crkvama i radnjama dubrovačkim, stvorio je mladi Rašica u nutrinji svojoj posebno naziranje, koje je stao kao zreli umjetnik iznašati u formi dekorativno-narodnoj, nastojeći svojim radovima istaknuti, da se i putem nacijonalnih motiva mogu postići monumentalni efekti.

Našlo se ljudi, koji su omogućili mladome Rašici, koji je pokazivao u svojim slikama i tuckanim radovima nesumnjivog dara za umjetnost, da se usavrši i umjetnički dotjera na bečkoj akademiji. Svršivši u Beču svoje studije pošao je Rašica u München (u atelier Stuckov), pa Prag, zatim u Paris pa Zaandwort (Kod Haarlema) u Nizozemskoj, gdje je djelovao u svojstvu pomoćnog učitelja na tamošnjoj slikarskoj školi i napokon u Paris, gdje je radio na umjetničkoj školi za primijen'enu umjetnost (Ecole de artisants pratiques).

Boraveći u tuđini izlagao je sam i u društvu s drugima u Londonu, Beču, Pragu i Parizu. Vrativši se u domovinu, djeluje on danas kao strukovni učitelj na obrtnoj školi u Zagrebu. Već svojom prvom kolektivnom izložbom u Zagrebu pokazao je Rašica dvojake smjernice, u kome će se kretati njegov umjetnički rad, a ujedno upozorio na svoje nastojanje oko toga, da našem umjetnome obrtu dadę i po narodnoj tehnici, po narodnim motivima i po ornamentalnoj formi karakter narodni. Tu je Rašica pored nekih još svojih drugova, zašao na polje, koje se tek počelo obrađivati, ali na kome je on danas jedan od glavnih pobornika.

U duhu toga smjera stvorio je Rašica savršene tvorevine. U njima je pokušao, da se uz ornamentalne i figuralne probleme u tehnici približi što više narodnome shvaćanju i po vođenju linija i po stilskoj kompoziciji.

Među tim njegovim pokušajima, koji nose na sebi karakter umjetničke zrelosti, ističe se osobito njegova »Bogorodica« (u našoj reprodukciji), koja se nalazi u posjedu zagrebačkog nadbiskupa, pa njegova »Čežnja« u posjedu moderne galerije u Zagrebu, pa najnovija njegova »Bogorodica za cvijetom« (u našoj reprodukciji). U tim svojim radovima spaja Rašica arhajizam i ornamentalnost narodnu u jednu harmoničnu cjelinu, a religijske motive rješava najjednostavnijim linijama, nastojeći se približiti kršćansko-slavenskome shvatanju. Pa se stoga i te um'etnine njegove — po svojoj mirnoj vanjskoj formi i ritmičkome miru, koji u njima vlada — dojimlju duboko.

I indirektnim putem nastoji Rašica upozoriti na primjenu narodnih motiva i to svojim nacrtima, koji su namijenjeni da služe kao originali za izradbu u mozajiku (»Dva su bora uporedo rasla« u našoj reprodukciji), pa u staklu (Glasarbeit) (»Očitovanje l'ubavno« i »Otmica« u našoj rekrodukciji) i vezenju (barjaci nekih društava) te izradbi društvenih diploma i naslovnih listova. U čistoj umjetnosti znade Rašica zahvatiti također narodne momente iz koje priče ili pjesme (»Čudotvorni nož«) ili opet u formi priče simbolički prikazati koji aktuelni problem. Tako u »Aždaji« (našoj reprodukciji) prikazao je otimanje hrvatskog naroda iz pandža madžarsko-njemačkih, prikazavši simbolički dušu narodnu kao otetu kraljevnu, a snagu i otpornost narodnu kao junaka, koji ubija aždaju.

Pored slika religijskoga sadržaja izradio je dosada Rašica vrlo mnogo pejsaža specijalno iz dubrovačke okoline, Kotora i hrvat. Primorja.

Po svome dojakošnjem radu Rašica se umjetnički opredijelio, nastojeći da kao čisti umjetnik uspostavi što jače i tjesnije veze, koje će vezati hrvatske umjetnike s hrvatskim obrtom i to na podlozi narodnoj.

A. J.

KNJIŽEVNOST

Ivo Vojnović: Ekvinocijo. Kao peta knjiga Dubrovačke biblioteke, što je izdaje na svijet knjižara J. Tošovića u Dubrovniku, izašlo je treće definitivno izdanje spomenute Vojnovićeve drame. Djelo je u ovome izdanju promijenjeno i popravljeno. Ispravke je obavio sam auktor prema pozorišnoj reprizi iz g. 1909., pa pisac smatra to svoje izdanje definitivnim.

Vojnovićeva se djela u nas danas traže, pa bi bilo dobro, da se izdaju u cijelosti. Od svih njegovih djela najviše se izdavala Dubrovačka trilogija. Napose bi izdanje njegovih pripovijedaka »Perom i olovkom« bilo dobro ponovo izdati, jer su oba izdanja te knjige već davno potpuno rasprodana.

Noviji srpski pisci. Kritičke studije dra. Ljubomira Nedića. Prvo kolo. Drugo izdanje. Izdavačka knjižara Gece Kona, Beograd. (Ćirilicom.) U toj nam je knjizi pisac donio jedan opširan članak o književnoj kritici, koji je skroz subjektivan, pa zato baš i zanimljiv. Među prikazima pisaca prikazani su u ovoj svesci Lj. P. Nenadović, M. Đ. Milićević, M. P. Šapčanin i Zmaj.

Da odmah općenito reknemo, knjige su takove vrste danas za nas od velike vrijednosti. One nam vrijede kao biografski i bibliografski podaci za pisce, koji imadu još živih znanaca, kojima je uspomena još svježa. Osim toga u današnje doba, kad je bezuvjetno potrebno što bolje međusobno poznavanje, te će knjige i studije osvijetliti mnogu tamnu stranu u književnom životu južnih Slavena i biti po tome lijep prilog kulturnoj njihovoj historiji. I ta knjiga potvrđuje ono, što je i g. Nedić konstatirao odmah na početku svoje knjige, da se naime u književnom životu Srba opaža danas osobiti interes i intenzivni rad oko kritike. Otud u njih tolike monografije i veći broj listova, koji se bave tom granom kulturne istorije. Pjesnički i beletristički rad uopće kao da je zapeo, a sve se bacilo na kritičko polje, pa je to i potaklo pisca da je napisao veliki članak o tome predmetu, koji ima mnogo skroz ličnih mišljenja piščevih, pa ćemo se s te strane na tu knjigu još osvrnuti.

Pravopisni rječnik s pravopisnim pravilima. Drugo popravljeno i popunjeno izdanje. Priredio dr. Milovan Gavazzi. Kod nas je ta knjiga od prijeke potrebe. Nastojanje, da se naš jezik u govoru i pismu pročisti i dotjera, ostalo je dosada kod nas samo želja pojedinih ljudi — redovno profesora, koji su radi te svoje težnje bili često i ismijani. Čistoći se jezika kod nas ne poklanja nikakova pažnja. Ne mislimo time reći, da vjerujemo, da će »Pravopisni rječnik« učiniti ovdje preokret, već smo samo htjeli upozoriti na jednu knjižicu, koja bi dobro došla svakome našemu čovjeku bez obzira na zvanje kojim se bavi.

Ovo je izdanje toga rječnika načinjeno prema I. izdanju te knjige iz g. 1916. u nečem skraćeno, a u nečem opet popunjeno. Na početku su knjige neka pravila za valjano pisanje, zatim su najvažnija pravila za interpunkciju, a onda je rječnik, koji je ujedno i antibarbarus. Riječi, kojih se treba kloniti u jeziku, označene su zvjezdicom. G. je Gavazzi priredio ovo izdanje veoma brižno.

UMJETNOST

Koncertna kronika. U vrevi poklada kao da je zamuknula ozbiljna muzika. Nastade pravo natjecanje društava, klubova i udruženja svake ruke u priređivanju zabava, pokladnih priredbi, plesova, igranki i t. d. Stranih umjetnika nema, dolazak je njihov otegoćen mnogim nepovoljnim prilikama u pogonu koncertnog života, pa zato naše koncertne institucije dobivaju toliko veću cijenu. Radosna je činjenica, da su usprkos mnoštva najraznovrsnijih zabava, u koja grne svijet hrpimice, i te naše priredbe vrlo dobro posjećene, da ih i najšire općinstvo pravo razumije i rado posjećuje.

9. februara VIII. intimno muzičko veče Glazbenoga zavoda. Na programu kompozicije Musorgskoga: Dječje (sedam popijevki, sedam genijalnih genre-sličica iz dječjega svijeta, iz dječjega života; kako je čista duša, koja je stvorila ovu muziku); Slike s izložbe (niz klavirskih kompozicija, u kojima je kompozitor dao izraz silnih impresija s izložbe radova pokojnoga prijatelja svoga); Pjesme i plesovi smrti (mračne sablasne i veličajne popijevke, iz kojih se izvija sva tvorna snaga autorove fantazije). Pjevala je gđa. A. Quinz-Berndorfer, uz klavir g. dr. H. Mihalovich.

11. februara XV. matineja Zagrebačke filharmonije. Program je ovaj put bio osobito zanimljiv, jer je u njemu bila napisana i prva izvedba jedne domaće simfonijske kompozicije. To je Simfonijski scherzo a-dur Krešimira Baranovića. Baranović je novim svojim djelom pokazao, da umije vanredno baratati svom orhestralnom građom. Njegov orhestar zvuči vazda, u svim kombinacijama zvuk je pun pravoga ugođaja. Sama kompozicija, u kojoj se isprepliću u interesantnim kombinacijama karakteristične teme, građena je u trodjelnoj formi; u srednjem dijelu (polaganiji tempo) osobito je fin ugođaj. Osim ovoga djela slušali smo Berliozovu Uvertiru »Carnaval romain« i Dvoržakovu Simfoniju »Z noveého světa«. Dirigent je bio Krešimir Baranović. Orhestar je svirao lijepo (neke drvene svirale bile su opore). Filharmoničari vidno napreduju. **Dr. B. Š.**

Hrvatsko kazalište proslavilo je u subotu 10. o. mj. jubilarnom predstavom 25-godišnje umjetničko djelovanje jednoga od svojih zanimljivih članova, kojemu već i vanjština i značajne obilježne crte u načinu prikazivanja uspjelih mu uloga ne bi dali ni naslućivati, da je prevalio već toliki niz godina u službi visoke dramatske umjetnosti. Za jubilarnu svoju predstavu izabrao je svečar I. Raić za nas novu stvar pod naslovom »Prolaznik«, komad u 3 čina, poljski napisao Bogdan, a u prijevodu J. Benešića. Sam uobičajeni način čestitanja svečaru prije početka predstave bio je intiman, srdačan i darovima obilan, pri čemu su pred općinstvom pročitane brojne brzojavne i pismene čestitke pune uzveličavanja glumačkoga i režiserskog umjetničkog rada, kojemu se je svečar kroz tih 25 godina svom dušom posvetio. Zanimljivost, kojom je općinstvo pratilo cijelu jubilarnu večer, nalazila je dostatne hrane i u samoj predstavi, jer je ta i svojim zadatkom kao i njegovom provedbom osobito s obzirom na izvrsnu igru samoga jubilarca znala osvojiti pažnju gledalaca i držati je do kraja napetom. Sam sujet inače već prilično mnogo izrabljivan u lijepoj knjizi ne bi doduše imao u sebi tolike zanimljivosti, kad ne bi pisac, koji, naglašujemo, sam nazivlje tu stvar »komadom« posebnim načinom i suptilnošću dijaloga znao unijeti u cijelu stvar posebno neko gledanje. Međutim od samoga zamišljenog početka zavisi sva kasnija i uspjela i neuspjela strana toga komada: gospođi, koja se vratila netom s puta, dolazi uvečer zabludom tuđ nepoznat mladi čovjek, koji ne će da kaže ni kako se zove ni tko je ni što je, a ipak se ona s njim upušta u takav način razgovora, iz kojega prema piščevoj nakani imade izbiti klica ljubavi među te dvije osobe. Takav položaj žene između dva muškarca, jed-

noga, koji se je već u njezinoj duši udomaćio, i drugoga, koji je pukim slučajem do nje došao, dovodi je do teške situacije, naime da se konačno imade odlučiti za jednoga od njih dvojice. Rješenje takove psihološki a i dramatski poteške situacije naišlo je u samoj predstavi na fatalno nerazumijevanje, jer je onaj čas, kad ta žena u potpunoj napetosti iščekivanja njezina odgovora, kojemu će od one dvojice pokloniti ljubav, odgovara, da ljubi obojicu, prasnulo je gledalište u smijeh. Tako je barem po dramatskom efektu u najodličnijem momentu rješenja gornjega zadatka, promašio pisac ono, što je doista bio nakanio. No i bez obzira na to može se takav fatalni efekat i pustiti s vida, jer je pisac za opravdanje svoje teze postavio zapravo pojam ljubavi, kojoj se podaje ta žena, u dva oblika. Jedno je ljubav ova kod nas zemaljska, tjelesna, a druga je ljubav nadosjetna izvan prostora i vremena: to je ona, koju čovjek uz erotičko raspoloženje prema ljubljenom nekom biću, osjeća kao nešto nejasno, neodređeno, trajno iščekivano, nešto mistično. Taj dvojako postavljeni pojam ljubavi, prema kojemu se je našla i imala izjaviti gospođa Jana, služi piscu, da posebnim dociranjem i nekom apstraktnom doktrinarnošću dokaže sebi postavljenu tezu, da žena može u isto doba ljubiti dva čovjeka. Hoće li realizam i običajna zbiljnost ljudskoga života naći oblik, kojim bi se ljubav žene prema dvojici muškaraca mogla životno opravdati, drugo je pitanje; za nas je ovdje glavno, da uz tu poteškoću u rješenju takova problema istaknemo posebnu dikciju, ljepotu stila, okretnost dijaloga i dobru karakteristiku osoba, kako ih je pisac u ovome »komadu« proveo.

Naši su se umjetnici trsili da što bolje istumače piščeve misli. Napose je gđa. Kernic pomno izradila ulogu Jane, te se osobitim finesama tako istakla u nekoliko momenata, da bismo mogli ulogu Jane držati za jednu od njezinih najboljih kreacija. Jednako je gđa. Mihičić bila dobra u ulozi Štefe, dok se napose mladić g. Raića imade istači kao jedna od rijetkih pomno izrađenih i osobito karakteriziranih njegovih uloga. G. Raić kao da je naručio za svoj jubilej ovaj »komad«, jer je u ulozi mladića imao priliku, da pokaže baš ono, u čemu je on svagda velik.

BILJEŠKE

Dvadesetpetgodišnjica umjetničkoga rada Iva Raića. Ima ljudi, koji su uvijek mladi: ili tako izgledaju ili se tako osjećaju. Ako se to dogodi kod glumca, onda je to za njega bezuvjetno dobit, on će to svoje svojstvo mladosti moći dobro upotrijebiti u svojoj umjetnosti, pa će tek jubileji sjećati i njega i publiku, da se nanizao već lijep broj godina od njihove mladosti, a da toga nijesu ni opazili. Tako je i s Ivom Raićem. Svi ga mi već dugo poznamo, već ga dugo pamtimo, ali je vijest o njegovu jubileju ipak sve nas osupnula. Zar je već četvrt vijeka, otkada znamo za njega? A ipak je tako. Taj naš »dječak« mladenačkog izgleda s posrebrenom kosom slavi eto već dvadesetpetu godišnjicu svojega umjetničkoga rada. — Polovica tih godina tijesno je vezana s radom našega kazališta, pa Raić u razvoju naše kazališne umjetnosti nema neznatnih zasluga. On ide bez sumnje u red onih naših glumaca posljednjih decenija, koji su svoj glumački poziv shvaćali uvijek samo s umjetničke strane, koji su učinili s mnogo dobre volje, ambicije, ljubavi i neumornim radom toliko, da su naknadili ono, što možda nemaju od prirode, pa su po tome baš po svojoj zasluzi pretekli često i one najdarovitije.

Raić je došao u zagrebačko kazalište već posve spreman i gotov umjetnik. On je to bezbroj puta i pokazao i dokazao. Prezreo je slavu, koju je ubirao već na stranim svjetskim pozornicama, i vratio se u domovinu, kojoj je poklonio svoju umjetnost, svoje sile, svega sebe nastojeći u svakoj prilici da dade sve, što ima. Kao glumac, kao režiser i kao ravnatelj drame pokazao je svoj protančani ukus, smisao za umjetnost i ljubav za pozornicu, tri odlike, koje su učinile, da je Raićevo ime danas tako usko vezano o naše kaazlište, da se od njega ne može dijeliti.

Jubilej Raićev ujedno je jubilej i našega kazališta, a napose naše drame. Publika, koja je najbolje mjerilo za vrijednost pojedinih umjetnika, pokazala je svečaru svoje potpuno priznanje. Slava je ta bila topla, iskrena i odana onako, kako je Raić odan svojim daskama i publici. Bez službene ukočenosti i službenoga stila bila je ta slava iskreni odraz zahvalnih srdaca svečaru za sve ono, što je u teškom svom i patničkom zvanju umjetnika-glumca Raić već dao i što će još dati.

Ovogodišnje zabave. Tečajem ovih poklada priređeno je u Zagrebu sijaset zabava, koje su bile sve dobro posjećene i odbacile priredivačima i materijalnu dobit. Pored svega toga dobro su bili posjećeni i koncerti i kazalište tako, da se gotovo nije ni opažalo, da je sezona plesova i zabava. — Prošle je sedmice priredila takovu zabavu i »Hrvatska žena«, pa je tom prilikom tajnica društva gđa. Slava Fürst održala lijep, zanosan i pjesnički govor, kojim je pozdravila prisutne. I ostalim biranim rasporedom razlikovala se ta zabava od drugih, pa je imala posve drugi značaj nego obične pokladne zabave. Priređivačice su sav čisti dobitak podijelile zagrebačkim hrvatskim kulturnim i prosvjetnim društvima.

Izdavači i vlasnici: Dragutin Nemet i drugovi. **Tisak »Tipografije« d. d., Zagreb.**

Tisak »Tipografija« d. d., Zagreb.